

Förväxlingar/Förvillelser/The Comedy of Errors

Den första kända föreställningen av *The Comedy of Errors* ägde rum på juristkollegiet Gray's Inn i London, den 28 december 1594. Forskarna tvistar om när pjäsen skrivits: några hävdar att den kom till redan 1589, fler håller på 1591-92 och ett fåtal tror på 1594. Länge var man tämligen eniga om att pjäsen måste vara Shakespeares första. Dels för att den är Shakespeares kortaste stycke, dels för att han här håller sig nära sin huvudkälla, den romerska komedin *Tvillingarna* av Plautus. Till formen skiljer den sig också från alla andra shakespearepjäser – handlingen utspelas under en enda dag på en öppen plats i Efesus. Idag menar de flesta dock att texten är så välskriven och så spelbar att Shakespeare måste ha skrivit flera pjäser före den.

Bara en ytterligare föreställning är känd från Shakespeares egen tid: vid engelska hovet under julhelgen 1604. Det betyder inte att den inte spelats, bara att ingen föreställning gett avtryck i källorna. Pjäsen trycktes första gången i folioutgåvan av Shakespeares samlade pjäser 1623.

Inga fler uppföranden är kända från 1600-talet. Däremot gav *Comedy of Errors* upphov till många bearbetningar under 1700-talet. Man moderniserade stycket genom att lägga in mycket musik, sång och dans, och 1819 förvandlades den till och med till en opera. Det dröjde ända till 1852 (en del källor anger 1855) innan originaltexten åter spelas i London. Ansvarig då var teaterägaren och skådespelaren Samuel Phelps (1804-1878) som återupprättade många av Shakespeares pjäser.

Under resten av 1800-talet och 1900-talet växte pjäsen *Comedy of Errors* i popularitet. Man har emellertid fortsatt att lägga in sånger och andra spektakel. Theodor Komisarjevsky regisserade den 1938 i Stratford som en burlesk fars, med birollerna klädda i kostymer från vitt skiljda tidsepoker. Samma år förvandlade George Abbot, Lorenz Hart och Richard Rogers den till Broadwaymusikalen *The Boys From Syracuse*. 1940 utökades Shakespeares text med scener från Molière och Plautus till *A New Comedy of Errors or Too Many Twins*. 1954 gjordes den som tv-operett och 1965 spelades den i Oxford som en musical, med handlingen förlagd till New Orleans.

Emilia äddas från skeppsbrottet.
Målning av Francis Whetley (1747-1801)

Till och med Trevor Nunn lade in mycket sång och musik i sin stratforduppsättning 1975. Han höll sig dock nära originaltexten och föreställningen blev en lysande succé hos kritik och publik. (En tv-version har funnits utgiven på köpvideo och med lite tur kan man fortfarande få tag i den i second hand-affärer i England.)

I Sverige trycktes pjäsen första gången 1850, i band 9 av C A Hagbergs samlade översättningar av Shakespeares pjäser. Här kallas den *Förvillelser*. När den spelades första gången i Stockholm 1861 användes emellertid inte Hagbergs översättning. I stället fick publiken se *Förväxlingarne*, efter en tysk bearbetning fritt av F A Dahlgren. *Wermälningarnas* författare är väl inte främst känd som shakespeare-översättare men Dahlgren (1816-1895) hade många strängar på sin lyra. Hans översättning av *Romeo och Julia* (1845) lär ha påverkat Hagbergs.

Under slutet av 1800-talet hörde *Förvillelser* (Hagbergs översättning) till de få shakespearepjäser som spelades flitigt på Dramaten. Den förekom dock inte mycket på svenska scener under 1900-talet. På Lorensbergsteatern i Göteborg sattes den upp 1922 under Per Lindbergs chefstid. I en uppsättning på Uppsala stadsteater spelades för första gången Allan Bergsstrands översättning, med titeln *Förväxlingskomedin*. På Kungliga Borgen (sommarteater i Stockholm) spelades *Förvillelser* 1964, medan Stockholms Parkteater döpte om Bergsstrands översättning till *Tvillingarna* 1983.

Under 1900-talets sista decennium kom två uppsättningar. Spegelteatern spelade *Förväxlingskomedin* som sommarsteater med många amatörer vid Gripsholms slott 1994. Malmö Dramatiska Teater lät Bo G Forsberg göra en ny översättning när den danske regissören Klaus G Hoffmeyer satte upp *Förväxlingar* på Hipp 1995.

Det kan ha förekommit fler 1900-talsuppsättningar, dokumentationen är osäker för perioden före 1982. Ändå känns det som om den briljanta farsen spelats alldeles för litet i vårt land. Kanske hänger det ihop med att ingen av titlarna är särskilt slagkraftig, kanske spelar det in att det länge saknats en modern översättning. Förhoppningsvis kan vi få lite fler chanser att se den under 2000-talet.

En vanlig missuppfattning om *Comedy of Errors* är att pjäsen enbart är rolig. Så är det inte: Egeon är dödsdömd, och Antifolus från Syrakusa och Dromio från Syrakusa skulle bli det om man kom på dem. En annan är att en teater måste ha två par snarlika unga aktörer för att kunna spela pjäsen. Det räcker dock med att man klär de två paren lika och ger dem samma frisyrr. Publiken accepterar gladeligen att tvillingarna skall vara lika som bär. Det blir till och med roligare om åskådarna hela tiden ser tydligt vem som är vem, och i lugn och ro kan gotta sig åt att rollfigurerna ständigt tar fel!

Text: Kent Hägglund

Gray's Inn Hall där *Comedy of Errors* framfördes i december 1594